

УДК 377.3:7.071.5

РОЗВИТОК ВІЗУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Лідія Сліпчишин, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

ORCID: 0000-0001-9159-9458

E-mail: lida.slipchyshyn@gmail.com

У статті розглядається процес розвитку візуальної компетентності фахівців художнього профілю. Встановлено, що зміна візуального інформаційного потоку впливає на вимоги до роботи з візуальною інформацією. Процес розвитку візуальної культури відображає динамічна багаторівнева система, етапи якої характеризуються різною глибиною і шириною опанованої візуальності у професійному середовищі. Цей процес визначається поняттями грамотності, компетентності та культури. За допомогою комплексу методів розкрито сутність візуальної культури та візуальної компетентності фахівців художнього профілю. Схарактеризовано особливості професійної діяльності та наведено визначення візуальної культури і візуальної компетентності фахівців художнього профілю.

Ключові слова: візуальна культура; візуальна компетентність; візуальний досвід; декоративне мистецтво; метод дискурсу; професійна художня творчість; фахівець художнього профілю; професійний художній заклад.

VISUAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF THE ART PROFILE FUTURE SPECIALISTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Lidiia Slipchyshyn, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Professor at the Department of Technological Education, Ukrainian State Mykhailo Drahomanov University.

ORCID: 0000-0001-9159-9458

E-mail: lida.slipchyshyn@gmail.com

The article discusses the development of visual competence among professionals in the artistic field. It explains that changes in visual information depend on cultural and historical context, linking social experience with individual visual culture and impacting the requirements for working with visual information. It is emphasised that visual culture is a psychological phenomenon associated with finding meaning in the visual information flow that occurs in space and time. An innovative approach in the field of visual culture involves conceptualizing reality through visual imagery, allowing the visual image to become timeless and open to multiple interpretations. The development of visual culture reflects a dynamic multi-level system, with different stages characterised by varying depth and breadth of mastered visuality in a professional setting. This process is defined by literacy, competence, and culture. The text also clarifies the approach to determining the structure of visual competence in different countries. It outlines the unique characteristics of professional activity and defines visual culture and visual competence for professionals in the artistic field. The continuous need for ongoing visual practice influences the development of visual skills for artistic professionals. The acquisition of

visual experience, and the understanding of cultural changes and symbolic content. Valuable methods for developing visual competence among future artistic professionals include the professional creativity of teachers and various artistic practices within and outside the educational institution.

Keywords: visual culture; visual competence; visual experience; decorative art; discourse method; professional artistic creativity; artistic profile specialist; professional art institution.

Сьогодні візуальність життєвого простору стала викликом для людства, що спричинило відповідні дослідження у різних напрямках. Зміни у візуальній культурі суспільства пов'язуються з динамічними перетвореннями у нашому житті, з бурхливим розвитком сучасних технологій, тому виникає проблема передачі її основних здобутків наступним поколінням. Це означає, що когнітивна складова візуальної культури має бути закладена в навчальних програмах, але у різних професійних профілях вона має свої особливості. Для виокремлення цих особливостей важливим завданням є дослідити здобутки міжнародної спільноти фахівців щодо визначення основних засад розуміння таких понять, як візуальна культура, візуальна компетентність і візуальна грамотність, а також базових елементів, які їх утворюють. У цьому контексті педагоги отримують потужні інструменти для розвитку візуального мислення здобувачів з урахуванням професійної сфери.

Дослідження природи візуальності та її використання у візуальній практиці було об'єктом розгляду вчених у багатьох сферах. Тривала історія зацікавлень візуальністю дозволила виявити ключові повороти у її розвитку, які називають живописним, знаковим і медіа-поворотом. Кожен з них дав поштовх до розвитку нових напрямів візуальності і розуміння її основ. Концептуальні засади візуалізації розроблені експертами міжнародних організацій і представлені у «Рамковій програмі візуальної грамотності у вищій освіті» (ACRL, 2011 р., перероблена в 2022 р.), «Загальноєвропейському стандарті візуальної компетентності» (ENViL, 2016 р.), а також проводились нові дослідження (ENViL, 2019 р.), спрямовані на виокремлення нових базових елементів у візуальній компетентності.

Проблеми, пов'язані з візуальною культурою та її компетенціями, активно досліджуються у таких наукових сферах: у філософії – Л. Вітгенштейн, Г. Ільїна, В. Кремень; у культурології – О. Брюховецька, К. Дженкс, Т. Мітчелл, Н. Мірзоєв, Дж. Сілва; у психології – І. Біла, Ю. Гулько, В. Моляко, Т. Третяк, Д. Шонау; у художній освіті – І. Барановська, О. Бордюк, Н. Гудмен, Н. Музгальова; у педагогіці – Е. Андерсон, Д. Безуглий, М. Друшляк, І. Ліпчевська, Р. Робінсон, О. Семеніхіна, А. Юрченко та інші. Серед проаналізованих праць виявлено, що проблемі розвитку візуальної компетентності фахівців художнього профілю засобами індивідуальної творчості педагога приділено недостатню увагу.

Метою статті є висвітлення процесу розвитку візуальної компетентності фахівців художнього профілю. Основними завданнями дослідження є: проаналізувати сутності понять «візуальна культура» і «візуальна компетентність», щоб виявити особливості їхнього розвитку у майбутніх фахівців художнього профілю; дослідити підхід до розвитку візуальної компетентності, який використовується за кордоном; розглянути методику розвитку візуальної компетентності на прикладі творчості педагога.

У конструюванні сучасного суспільства важливу роль відіграє візуалізація, яка через новітні інформаційні технології впливає на соціалізацію людей. Сам процес

соціалізації та його ефективність залежить від рівня індивідуальної візуальної культури. Ключовим поняттям візуальної культури є поняття «бачення», сутність якого полягає в тому, щоб на основі попереднього аналізу та оцінювання явища, зіставлення і порівняння з іншим явищами, уявити і створити індивідуальний образ.

Сучасність актуалізувала новий підхід до інтерпретації зображень, які є унаочненими образами. У процесі роботи з образами відбувається трансформація свідомості, швидкість якої залежить від часу і простору. У цьому контексті візуальна культура є психологічним феноменом, пов'язаним зі знаходженням смислу у візуальному інформаційному потоці, який відбувається у просторі та часі. Зміна візуального інформаційного потоку супроводжується появою нових образів, що закладає основу зв'язку соціального досвіду та індивідуальної візуальної культури. Уміння розширити функцію «бачення» провокує на формування нових образів на перетині різних реальностей (наприклад, фантастичні, алегоричні образи). Через візуальну культуру людина засвоює культурні цінності, але робить це на різних рівнях.

Візуальна культура має багато визначень, які відображають особливості напрямів розгляду: *психологічний підхід* наголошує на здатності людини до свідомого сприйняття візуальної інформації і знаходження смислу у візуальному інформаційному потоці, яка є базовою у повсякденному житті [8]; *міждисциплінарний* підхід в культурологічній антропології звертає увагу на етнографічну перспективу, наголошує на створенні візуальних образів та культурних значень [16]; *творчий підхід* ґрунтується на актуалізації творчого потенціалу через візуальні об'єкти творчої діяльності, пізнавально-імпресивну складову образотворення та візуальну метафору [7, с. 170]; *соціокультурний* підхід наголошує на тому, що візуальність культури формує безліч дискурсів, пов'язаних з візуальним досвідом [11, с. 91–99]; *психолінгвістичний* підхід уможливує отримання нового епістемологічного досвіду у контексті вербальних, когнітивних і культурних смислів [5, с. 181]; *поліхудожній* підхід орієнтований на діяльність педагога, який у процесі професійної підготовки за допомогою різноманітних художніх явищ впливає на творчу спрямованість особистості здобувачів та формує у них поліхудожню картину світу [1, с. 181].

Враховуючи зазначене вище, виокремимо професійний підхід, в якому визначення візуальної культури набуває узагальненого характеру. Візуальна культура фахівця відображає досягнення людства у галузі створення, відображення, засвоєння, зберігання і передачі візуальної інформації про предметний світ професійної сфери, а також дозволяє досягнути історико-культурні надбання в професійній сфері та розвинути комплекс зображальних, творчих і проектних здібностей фахівця [14, с. 37]. Розвиток візуальної культури відображає динамічна багаторівнева система, етапи якої визначаються, як візуальна грамотність, візуальна компетентність і візуальна культура (освіченість). Змісти цих понять відрізняються глибиною і шириною опанованої візуальності професійної діяльності.

Важливо наголосити на тому, що зазначений вище підхід застосовують в Україні, оскільки вважається, що грамотність є нижчим ступенем обізнаності людини, а для вищих рівнів застосовують окремі поняття – компетентність і культура [2, с. 103]. Водночас, проведені за кордоном дослідження для технічної освіти розглядають візуальну компетентність як найвищий, професійний (компетентний) рівень візуальної грамотності [15, с. 3]. Модель цієї компетентності встановлює три рівні: базовий,

середній і компетентний. Вони відрізняються обсягом візуальної грамотності. У такому підході добре прослідковується зв'язок обсягу візуальної грамотності зі ступенем освіти (професійно-технічна, фахова передвища і вища).

Розглянемо, як трактують візуальну компетентність фахівці різних спеціалізацій: Г. Ільїна [4, с. 163] – це навички та уміння знаходити, розуміти, інтерпретувати, створювати та давати кваліфіковану оцінку візуальній інформації (філософія); В. Шуляр [9, с. 77] – уміння самостійно добувати, аналізувати, відбирати, кваліфіковано моделювати та ефективно використовувати інформацію під час професійно-методичної підготовки педагога та до літературної освіти здобувачів середньої школи, де інструментами будуть наочні та технічні засоби, ІКТ, медіа-ресурси та інші (література); колектив авторів [15, с. 3] – набір навичок і здібностей розуміти, створювати, а також думати та вчитися, використовуючи всі види візуального матеріалу, такого як зображення, малюнки та графіка або 3D-об'єкти (технічна освіта); М. Друшляк [3, с. 63] – це інтегративна здатність особистості, в основі якої лежить сукупність теоретичних знань, умінь та навичок в області візуалізації інформації, а також готовність застосовувати їх у професійній діяльності (професійна сфера). Нині, в умовах стрімкого розвитку ІКТ та активності соціального життя, вона може розглядатися як самостійна, у складі інформаційної, медіа культурної та комунікаційної компетентностей, в інтегративному тандемі з цифровою компетентністю.

Візуальна культура майбутнього фахівця художнього профілю розглядається, як комплекс його зображальних, творчих та художньо-проектних здібностей, сформованих в практичній, цілеспрямовано організованій зображальній діяльності. Художнє бачення готує ґрунт для формування художніх образів, розвитку творчої уяви, візуального і творчого мислення. Оскільки це визначення візуальної культури орієнтоване на естетичний досвід, що засвоюється в процесі залучення до мистецтва і через ставлення до довкілля, воно акумулює такі її складові: образне мислення, засноване на візуальному сприйнятті та візуальній увазі, зорову пам'ять, почуттєво-емоційне переживання та культурне рефлексування.

На основі аналізу розглянутих вище трактувань доходимо висновку, що *візуальна компетентність фахівця художнього профілю* є інтегративним утворенням, яке поєднує психологічну готовність і здатність реалізовувати в професійній діяльності теоретичну обізнаність в сфері створення, відображення, засвоєння, зберігання і передачі візуальної інформації про художні явища, використовуючи власні зображальні, художньо-проектні та творчі здібності.

Фахівець художнього профілю повинен уміти знайти доречні, оптимальні, естетично вивірені засоби вираження концептуальної ідеї. Тому педагог має знати структуру візуальної компетентності, яка дає основні орієнтири для її розвитку у здобувачів. На нашу думку, основними елементами візуальної компетентності фахівця художнього профілю мають бути: *розуміння* символічної природи візуального образу; *знання* про види мистецтв, різні техніки для відображення; *еталони* зорового сприйняття, які змінюються разом з культурними епохами; *методи, технології* та *засоби* відображення інформації; *візуальні жанри* сучасного медіаконтенту; *уміння* розробляти концептуальні, комунікативні ідеї; пояснювати смислове навантаження композиції; *вибирати доцільну форму подачі* візуальної інформації; *створювати* візуальну інформацію; *цінності* загальнолюдські та національні; *ціннісно-світоглядна*

позиція; особистісні якості такі, як спостережливість, рефлексивність, емпатія, художнє чуття та інші.

Розвиток суспільства відбуваються через повільні зміни, які торкаються суспільної свідомості. Вони проявляються у зміні способу життя, художніх стилях, менталітеті, «бродячих» сюжетах, символах та ідеях. Запозичення культурних надбань та їх асиміляція крізь призму національних особливостей часто сприяло виникненню неповторних здобутків, в яких завдяки власним новаціям чужі форми змінювалися, тим самим даючи змогу реалізуватися визрілим можливостям. Розуміння символу має власну специфіку, в якій відбивається побут, мораль, суспільні взаємини, виробнича діяльність, природне середовище, своєрідність рослинного і тваринного світу та ін. Оскільки символи можуть бути загальнонаціональними і національними, то кожен народ, засвоївши загальну систему образів-символів світу, інтерпретує їх за рахунок власного національно-культурного компонента. Для пізнання духовного універсуму нації потрібне ґрунтовне осягнення образно-символічного змісту тих елементів, що фіксують звичаї, традиції, світогляд, а також назви явищ і предметів довкілля, побуту і культури. Як зазначає Г. Ільїна, використовуючи метафори, можна звільнитися від надмірного абстрагування, оскільки вони мають здатність спрямовувати думку в певне русло і формують засоби образної виразності [6, с. 118].

Інноваційний пошук у сфері візуальної культури пов'язується з візуально-образним способом концептуалізації дійсності, коли візуальний образ стає позачасовим, різноаспектним у трактуванні. У цьому випадку візуальність відривається від слова і занурюється все глибше у внутрішні шари образотворчого тексту. Мистецтво як система містить сукупність знаків, зображень, алегорій, образів-символів, які сформувались в результаті культурно-історичного розвитку народу, тому очевидним є зв'язок між візуальною та етнокультурною компетентностями. Щоб зрозуміти твори митців, які працюють в напрямі етнотдизайну, необхідно вміти заглиблюватись у внутрішні шари образотворчого змісту. Характерною особливістю етнотдизайну є те, що він знаходиться в постійному розвитку і реагує на зміну візуально-комунікативного середовища.

У результаті різноманітних впливів у свідомості людини формується візуальна установка, від якої залежить потреба в необхідності засвоєння різних візуальних систем (образотворче мистецтво, креслення, графіка) і формування візуального досвіду. Як доведено самим життям, художня освіта сприяє дещо іншому погляду людини на навколишній світ, ніж його бачать люди без такої підготовки. Вивчення і дослідження артефактів візуальної культури, візуальних схем і норм розвиває візуальні здібності та мислення.

Візуальні практики потрібні для того, щоб тренувати надивленість і візуальний смак. **Надивленість** – це візуальний досвід, який людина (креатор) отримує, передивляючись роботи інших авторів і твори мистецтва. Якщо талант вважається вродженою якістю, то надивленість – це те, що можна і потрібно розвивати. Це своєрідний творчий м'яз, без тренування якого неможливо підвищувати візуальну культуру і розвивати відповідну компетентність. Надивленість допомагає всім, хто працює з візуальною інформацією, формувати відчуття стилю, а також стимулює їх до професійного зростання. Автори з розвинутою надивленістю легко визначають, де сильний і актуальний твір, а де ні. Це, своєю чергою, дозволяє їм постійно бути в курсі

популярних концепцій, тем, підходів і створювати власні трендові роботи. Дуже допомагає відстеження трендів, оскільки вони віддзеркалюють ідеї, які найбільше хвилюють людей, і події, якими живе суспільство.

Як зазначено в праці [10], актуальність бути візуально грамотною людиною в ХХІ ст. дала поштовх до розробки Американською асоціацією коледжів і наукових бібліотек стандартів компетентнісного рівня візуальної грамотності у вищій освіті (2011 р.) та їх удосконаленню (2022 р.). Вихідним положенням концепції розробки цих стандартів є теза про те, що у світі візуальних зображень і медіа не всі люди здатні критично розглядати, використовувати і створювати візуальний контент, тому вкрай важливо розвивати ці навички, починаючи від здобувачів середніх шкіл і до вищої освіти. Педагоги отримали важливий інструмент, який робить процес розвитку візуальної компетентності чітким і зрозумілим.

Ці стандарти встановили рівневу структуру, що дає можливість педагогам розуміти, які навички і компетенції необхідні здобувачам на кожному рівні. Запропоновано орієнтуватись на 7 рівнів стандартів, що чітко формулюють результати навчання, які можна оцінювати. Перехід здобувачів з рівня на рівень за результатами навчання свідчить про розвиток візуальної компетентності. Процес оцінювання теж змінюється у бік розробки сучасніших критеріїв визначення позитивних змін візуальної компетентності. Ми погоджуємось з думкою авторів [10] про те, що, незважаючи на важливість візуальної компетентності, здобувачі не завжди готові працювати з зображеннями і візуальними матеріалами, які застосовують педагоги у навчальному процесі. Тому викладачі різних дисциплін повинні навчати цим навичкам, підтримувати здобувачів та інтегрувати стандарти візуальної грамотності в навчальний план. Знаючи навчальні цілі та результати навчання по кожному стандарту, викладач готує відповідне методичне забезпечення. Слід наголосити на тому, що залежно від потреб навчальної програми та цілей ці стандарти можна використовувати в цілому або частково. У разі використання зображень, що є естетичними і творчими об'єктами, для них потрібні поглиблений аналіз та інтерпретація.

Як зазначено в праці [12, с. 61], розширення візуальної області на освіту різних рівнів і не прив'язування її лише до мистецьких об'єктів потребувало розроблення однієї концепції, яка б нівелювала різнобій з назвою візуально орієнтованих шкільних предметів в Європі. Зважаючи на важливість візуальної грамотності для усіх громадян і здобувачів зокрема, експерти міжнародного товариства «Європейська мережа візуальної грамотності» (ENViL) розробили модель візуальних компетенцій CEFR-VC і опублікували загальні рекомендації з компетентності візуальної грамотності у 2016 р., яка інтегрує 16 субкомпетенцій, згрупованих у два домени – «виробляти» і «відповідати», що входять як складові в основний домен – створення візуальних об'єктів та розуміння візуальних об'єктів, створених іншими. На основі проведеного дослідження у 22 країнах були виокремлені такі субкомпетенції: аналізувати, створювати, спілкуватися, описувати, розробляти, співпереживати, уявляти, відчувати естетично, експериментувати, інтерпретувати, судити, сприймати, представляти, реалізовувати, використовувати та цінувати [13, с. 696].

Однією з головних проблем практики підготовки фахівців художнього профілю є розвиток візуальної компетентності, який відбувається на об'єктах різних видів мистецтв. Організація зростання візуального досвіду здобувачів є одним із важливих

завдань педагога, яке виконується різними способами.

Справжня творчість виникає тоді, коли існує творчий зв'язок народного і академічного мистецтва, духовні зв'язки минулого і сьогодення, тонкий баланс між буденним і святковим. Усі ці зв'язки майбутній фахівець має шукати в творах митців і майстрів народної творчості, творчо переосмислювати і з нових позицій реалізовувати у своїй самостійній професійній діяльності. Водночас збагачується його візуальний досвід, що дає можливість удосконалювати візуальну практику в процесі виконання навчальних завдань.

Розглянемо підхід до розвитку візуальної та етнокультурної компетентностей майбутніх фахівців художнього профілю, який застосовують в освітньому процесі Івано-Франкового художнього професійно-технічного училища імені Й. П. Станька. У закладі упродовж багатьох років (з 1977 р.) формувалися фонди «Музею історії художніх ремесел Яворівщини», який визнаний одним з найкращих серед освітніх закладів області. Його фонди сформовані з найкращих зразків професійної творчості працівників та здобувачів (образотворче мистецтво, різьблення і художня обробка дерева, художнє кування, іграшки, меблі, плетіння з рогозу). Здобувачі залучаються до зустрічей з випускниками, які стали відомими художниками, різьбярами, скульпторами, дизайнерами, народними майстрами.

У закладі започаткували нову мистецьку практику – запрошувати митців для тривалого спілкування з їхньою творчістю у форматі виставки під назвою «Зустрічі на Яворівщині». Метою таких виставок є розширення можливостей для здобування візуального досвіду на прикладі мистецтва різних регіонів України. Така візуальна практика спонукає до пізнання глибинного змісту творів, вимагає від глядача уважності та візуальної компетентності. На такому заході зустрічаються Зрілість і Молодість, які як у художніх роботах, так і в житті доповнюють, збагачують і надихають один одного.

Інший підхід до розвитку візуальної компетентності демонструє викладач художніх предметів Н. Дюг. Вона використовує методику навчання з акцентом на розвиток візуальної та етнокультурної компетентностей на основі традиційного українського декоративного мистецтва, яка має такі етапи:

Мотиваційний – педагог організує умови для здобування візуального досвіду (ознайомлення з творчістю художників і народних майстрів, відвідування музеїв і виставок, участь у майстер-класах, пленерах), пропонує шукати старі предмети (побуту, прикраси, знаряддя праці, одяг), щоб дати їм нове життя у своїх живописних творах. У здобувачів активізується асоціативне і візуальне мислення, увага звертається на етнографічну перспективу, на можливості створення нових візуальних образів і культурних значень.

Знансвий – аналіз композиційних рішень, стилів, художнього вирішення виготовлених у різних жанрах і матеріалах предметів, визначення спільних і відмінних рис, особливостей. На цьому етапі в здобувачів розвиваються аналітичне і візуальне мислення, вони набувають знань, які в подальшому мають створити базу для творчих пошуків.

Перенесення – є важливим етапом у розвитку візуального і метафоричного мислення. У пошуку своєї теми для творчої роботи здобувачі звертають увагу на ремесла рідного краю (розпис, вишивка, виготовлення дерев'яних виробів, предмети інтер'єру), а також на різні події в соціокультурному просторі.

Виконавчий – здобувачі виконують дві роботи з рисунку: одна – натюрморт із традиційних предметів, друга – натюрморт з осучаснених предметів побуту; педагог наголошує на важливості дотримання процесу виконання і вимог до технологічних операцій. На цьому етапі закладаються основи професійного рівня виконання художньої творчої роботи, пошуку новаторських та інноваційних рішень, підвищується виконавча майстерність.

Рефлексивний – є важливою частиною роботи як здобувачів, так і педагога. Його призначення полягає в тому, щоб критично проаналізувати результати роботи, виявити недоліки і спромогтися знайти способи їх усунення.

Особливістю методики є те, що у якості засобу розвитку візуальної компетентності здобувачів педагог використовує власну творчість – серію картин в етнокультурному стилі. До серії входять картини: «Зустрічай Великдень», «Колискова пісня», «Кує зозуля многія літа», «Вільна птаха», «Цвіти, мій яворівський краю», «Квітни, земле моя», «Моя Яворівщина», «Червона рута» та інші. Щоб уникнути хаотичності у концептуалізації творчої ідеї здобувачами, педагог пояснює важливість усвідомлення ключових засад роботи – вербалізувати ідею та виокремити особливості композиції. Наведемо їх для картини «Червона рута». Метою вербалізації ідеї було показати візуалізацію популярної української пісні, присвяченій руті як квітці кохання.

Особливості композиції: а) центральна гвинтова композиція символізує довге життя пісні; б) на пелюстках великої квітки зображені «ружі» як символ кохання; в) ліва довша галузка символізує юнака, права коротша – дівчину; г) виваженість розташування елементів і кольорової гами, легка вигнутість елементів здійснюють естетичний та енергетичний вплив на глядача; у картині використані елементи яворівського розпису – квіточки, листочки, кілечка, решітка, цяточки. Цей педагогічний підхід до формування творчої особистості майбутнього фахівця художнього профілю спрямований на розвиток у здобувачів розуміння візуальності, через яку відбувається репрезентація світу і реальності. У цій формі на перший план виходить візуальна комунікація, що збагачується різними культурними кодами, смисловими акцентами, грою реальності та ілюзії, новизною і незвичайністю.

Сучасне життя породило безліч контекстів у різних сферах, які актуалізували безперервний «дискурсивний» стан між людиною і культурною дійсністю. Дискурс є методом сприйняття і пояснення «невиражального» та пов'язується з готовністю сучасної людини до «гри» думок, ідей, мови з метою пошуку смислу побаченого. У процесі візуалізації важливим комунікативним механізмом є миттєве смислове схоплення та виявлення виражених особливостей, що дозволяє відобразити у зрозумілих зв'язках складні поняття або узагальнити інформацію у вигляді виразних образів, зафіксованих у різного виду зображеннях (картини, фотографії, таблиці, схеми, креслення).

Постійна робота з образами у вигляді візуальних операцій з урахуванням набутого досвіду і нової інформації відкриває широкі можливості у багатьох сферах діяльності, де візуальне мислення розглядається як важливий засіб поліпшення процесів учіння та навчання. Когнітивна складова візуальної культури має бути закладена в навчальних програмах, але у різних професійних профілях вона має свої особливості.

Таким чином, проведене дослідження процесу розвитку візуальної компетентності

фахівців художнього профілю дозволило дійти наступних висновків. Зміна візуального інформаційного потоку супроводжується появою нових образів, що закладає основу зв'язку соціального досвіду та індивідуальної візуальної культури. Це може стосуватися не тільки особистісного досвіду, але й професійної, освітньої сфер і суспільних надбань.

В освітній практиці вживаються поняття візуальної грамотності, візуальної компетентності та візуальної культури, які відрізняються глибиною і шириною опанованої візуальності у певному середовищі. Розробка єдиної концепції до цих понять дозволяє у різних видах професійної освіти (наприклад, технічної та художньої) застосовувати однакові компетенції, бо вони є універсальними і їх потрібно розуміти в ширшому плані.

Візуальна культура майбутнього фахівця художнього профілю розглядається, як комплекс його зображальних, творчих та художньо-проектних здібностей, сформованих в практичній, цілеспрямовано організованій зображальній діяльності. Візуальна компетентність фахівця художнього профілю є інтегративним утворенням, яке поєднує психологічну готовність і здатність реалізовувати в професійній діяльності теоретичну обізнаність в сфері створення, відображення, засвоєння, зберігання і передачі візуальної інформації про художні явища, використовуючи власні зображальні, художньо-проектні та творчі здібності.

Особливості розвитку візуальної компетентності фахівців художнього профілю викликані тим, що художні професії потребують постійної візуальної практики, в результаті чого набувається візуальний досвід, формуються уявлення про зміни в культурному середовищі, досягається глибинний образно-символічний зміст тих елементів, що фіксують звичаї, традиції, світогляд, а також назви явищ і предметів довкілля, побуту і культури.

Цінним і педагогічно значущим засобом розвитку візуальної компетентності майбутніх фахівців художнього профілю є творчість педагогів, які проводили і проводять активну професійну діяльність, а також різного роду мистецькі практики, що проводяться в закладі.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є вивчення досвіду використання цифрових технологій візуалізації в процесі професійної підготовки фахівців художнього профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська І. Г., Мозгальова Н. Г. Поліхудожня освіта майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: проблеми і перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2019. Вип. 26. С. 79–15.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., переробл. і допов. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Друшляк М. Г. Словник «візуальної» освіти: графічна компетентність і візуальна компетентність. *Фізико-математична освіта*. 2019. Вип. 3(21). С. 59–65.
4. Ільїна Г. «Візуальна грамотність» у контексті когнітивних та освітніх процесів. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 1. С. 156–168.
5. Кремень В. Г. Візуальна грамотність навчального процесу: теорія і практика. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2021. Вип. 55. С. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-55-5-10>.

6. Мислення, пізнання, навчання: синергія взаємодії: посібник / за заг. ред.: М. В. Ліпіна. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 125 с.
7. Моляко В. О., Гулько Ю. А., Ваганова Н. А. та ін. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта: монографія / за ред. В. О. Моляко. Київ – Львів: Вид. Вікторія Кундельська, 2021. 194 с.
8. Череповська Н. І. Візуальна медіакультура: розвиток критичного мислення і творчого сприймання. Київ: Міленіум, 2014. 116 с.
9. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання: [монографія]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 348 с.
10. ACRL Visual Literacy Competency Standards for Higher Education. 2022. URL: <https://www.ala.org/acrl/standards/visualliteracy> (дата звернення: 05.09.2024).
11. Bryson N. The Gaze in Expanded Field. *Vision and Visuality*. [Edited by Hal Foster]. Seattle: Bay Press, 1988. P. 91–92.
12. Schönau D., Kárpáti A., Kirchner C., Letsiou M. A New Structural Model of Visual Competencies in Visual Literacy: The Revised Common European Framework of Reference for Visual Competency European Network for Visual Literacy (ENViL). *Gramotnost, pregramotnost teoretická studie a vzdělávání*. 2021. Vol. 4. No. 3. P. 57–71.
13. Schönau D. W. Visual Competency and the Structure of “Making” in Art Education. *Making*. Proceedings InSEA, 2019. World Congress. Viseu: InSEA Publications, 2019. P. 694–699.
14. Slipchyshyn L. Theoretical and methodological basis of specialists’ visual culture formation. *Information and innovative technologies in the turbulent era*. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2022. P. 23–42. DOI: <https://doi.org/10.54264/M014>.
15. Visual Literacy for Engineering Education: newsletter 2. 2021. VLEE. URL: <https://www.vleeproject.eu/newsletter-2/> (дата звернення: 08.09.2024).
16. Vivanco L. A. Visual culture. A dictionary of cultural anthropology [online]. Oxford University Press, 2018. DOI:10.1093/acref/9780191836688.001.0001.

REFERENCES

1. Baranovska, I. H., Mozghalova, N. H. (2019). Polikhudozhnia osvita maibutnix vchyteliv mystetskykh dystsyplin: problemy i perspektyvy [Polyart education of future teachers of art disciplines: problems and prospects]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity*, 26, 79–15 [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk*. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
3. Drushliak, M. H. (2019). Slovnyk “vizualnoi” osvity: hrafichna kompetentnist i vizualna kompetentnist [Dictionary of “visual” education: graphic competence and visual competence]. *Fyzyko-matematychna osvita*, 3(21), 59–65 [in Ukrainian].
4. Ilina, H. (2018). “Vizualna hramotnist” u konteksti kohnityvnykh ta osvitnix protsesiv [“Visual literacy” in the context of cognitive and educational processes]. *Visnyk KNTEU*, 1, 156–168 [in Ukrainian].
5. Kremen, V. H. (2021). Vizualna hramotnist navchalnoho protsesu: teoriia i praktyka [Visual literacy of the educational process: theory and practice]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. Issue 55*, 5–10. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-55-5-10> [in Ukrainian].
6. Myslennia, piznannia, navchannia: synerhiia vzaïemodii (2017). M. V. Lipin (Ed.). Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
7. Moliako, V. O., Hulko, Yu. A., Vahanova, N. A. ta in. (2021). Funktsionuvannia tvorchoho myslennia v informatsiïno-virtualnomu prostori subiekta. V. O. Moliako (Ed.). Kyiv – Lviv: Vyd. Viktoriia Kundelska [in Ukrainian].
8. Cherepovska, N. I. (2014). Vizualna mediakultura: rozvytok krytychnoho myslennia i tvorchoho spryïmannia. Kyïv: Milenium [in Ukrainian].
9. Shuliar, V. I. (2010). Stratehii literaturnoi osvity shkoliariv u systemi profilnoho navchannia. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].

10. ACRL Visual Literacy Competency Standards for Higher Education. (2022). URL: <https://www.ala.org/acrl/standards/visualliteracy>
11. Bryson, N. (1988). The Gaze in Expanded Field. *Vision and Visuality*. Hal Foster (Ed.). Seattle: Bay Press, 91–92.
12. Schönau, D., Kárpáti, A., Kirchner, C., Letsiou, M. A. (2021). New Structural Model of Visual Competencies in Visual Literacy: The Revised Common European Framework of Reference for Visual Competency European Network for Visual Literacy (ENViL). *Gramotnost, pregramotnost teoretická studie a vzdělávání, Vol. 4, 3, 57–71*.
13. Schönau, D. W. (2019). Visual Competency and the Structure of “Making” in Art Education. *Making. Proceedings InSEA, 2019. World Congress*. Viseu: InSEA Publications, 694–699.
14. Slipchyshyn, L. (2022). Theoretical and methodological basis of specialists visual culture formation. *Information and innovative technologies in the turbulence era*. Katowice: Publishing House of University of Technology, 23–42. DOI: <https://doi.org/10.54264/M014>
15. Visual Literacy for Engineering Education (2021). Newsletter 2. VLEE. URL: <https://www.vleeproject.eu/newsletter-2/>
16. Vivanco, L. A. (2018). Visual culture. A dictionary of cultural anthropology [online]. Oxford University Press&. DOI: <https://doi.org/10.1093/acref/9780191836688.001.0001>